

TURINYS

Kaip pasirengti pasiekimų patikrinimui?	2	8. Viduramžių Europos valstybės	66
Kaip dirbti su Aštuntoko gidu?	4	9. Viduramžių pasaulėžiūra, mokslas ir menas	68
ISTORIJA		10. Viduramžių miestai ir ūkis	70
Istorija ir jos supratimas	6	11. Lietuvos valstybės susidarymas	72
Istorijos šaltiniai ir jų vertinimas	8	12. Pagoniška Lietuva Gedimino, Algirdo ir Kęstučio laikais	74
Laikas istorijoje	10	13. Krėvos sutartis ir Lietuvos krikštas	76
DARBAS SU ŠALTINIAIS		14. LDK valdant Vytautui Didžiajam	78
Rašytinių šaltinių nagrinėjimas	12	15. LDK visuomenės, ūkio, kultūros pokyčiai po krikšto	80
Iliustracijų nagrinėjimas	14	Naujieji laikai	82
Kaip nagrinėti istorinį žemėlapi	16	16. Didieji geografiniai atradimai	84
Kaip nagrinėti istorijos schemas	18	17. Renesansas Europoje ir LDK	86
ISTORIJOS EPOCHOS		18. Reformacija Europoje ir LDK	88
Prieistorė ir senovės istorija	20	19. Kontrreformacija Europoje ir LDK	90
1. Žmonijos priešistorės laimėjimai	22	20. Liublino unija ir ATR įkūrimas	92
2. Kas yra civilizacijos ir kaip jos atsirado?	24	PILIE TINIS UGDYMAS	94
3. Šumerio civilizacija. Babilono iškilimas	26	1. Valstybė ir jos santvarkos	96
4. Egipto civilizacija	28	2. Demokratija ir diktatūra	98
5. Indijos ir Kinijos civilizacijos	30	3. Pilietinė visuomenė	100
6. Senovės žydai	32	4. Žmogaus teisės ir laisvės	102
7. Senovės Graikija	34	5. LR Konstitucija – demokratijos garantas	104
8. Senovės graikų laimėjimai	36	Lietuvos Respublikos vadovai ir Prezidentai	106
9. Aleksandro Makedoniečio imperija. Helenizmas	38	Atmintinos datos	107
10. Senovės Roma – nuo respublikos iki imperijos	40	BŪTINA ŽINOTI	
11. Senovės Romos laimėjimai	42	Datos	110
12. Imperijos nuosmukis ir žlugimas	44	Sąvokos ir asmenybės	111
13. Krikščionybės atsiradimas ir išplitimas	46	PASITIKRINK, AR IŠMOKAI	
14. Kaip susidarė baltai?	48	1. Nurodyk teisingą atsakymą	112
Viduramžiai	50	2. Orientavimasis istoriniame laike	114
1. Bizantijos imperija ir jos palikimas	52	3. Nurodyk, kurią asmenybę atitinka apibūdinimas	115
2. Islamas ir Arabų kalifatas	54	4. Remdamasis šaltiniais atlik užduotis	116
3. Karolio Didžiojo imperija	56	Atsakymai	120
4. Vikingai pirkliai ir užkariautojai	58		
5. Viduramžių santvarka – feodalizmas	60		
6. Krikščionybės plitimas ir Katalikų bažnyčios galia	62		
7. Kryžiaus žygiai	64		

KAIP NAGRINĖTI ISTORINĮ ŽEMĖLAPĮ

Romos imperijos padalijimas. IV a.

- Naudodami žemėlapius geriau suvokiame nagrinėjamus reiškinius, valstybių sienų kaitą, mūšių vietas. Todėl neatsitiktinai žemėlapis naudojamas per istorijos pamoką. Tai viena sunkiausių mokiniams užduočių, kur regimąją atmintį būtina derinti su žiniomis ir gebėjimu nagrinėti.
- Siekiant tinkamai išnagrinėti istorinį žemėlapi, būtina laikytis tam tikrų etapų, kurie leis greičiau bei tiksliau atlikti užduotis. Svarbu suvokti, kad būtina nuolat dirbti su įprastais geografijos žemėlapiais.
- Reikia gerai išnagrinėti įvairių laikotarpių Europos ir jai artimų regionų istorijos žemėlapius, nes didžioji dalis istorijos, kurios mokomės, yra susijusi būtent su jais. Galiausiai dalies klausimų atsakymus gali rasti ir žemėlapių sutartiniuose ženkluose arba legendoje.

Žemėlapių elementai	Žymėjimas	Reikšmė
Taškas	•	Gyvenvietė, istorinis centras ir kt.
Linija	— → •••••	Sienos, judėjimo kryptys
Spalvos	■ ■ ■	Sritis, teritorija, paplitimo ir raidos ribos
Paviršius	●●●●●	Skirtingos sritys, teritorijos
Simbolis	✕	Tam tikro istorinio įvykio vaizdavimas
Šriftas	Europa Graikija Roma	Objekto įvardijimas. Šrifto dydis priklauso nuo objekto svarbos

Istorijos žemėlapių pagrindiniai sutartiniai ženklai.

- Pagrindiniai žemėlapių tipai:
  - Istorinis (vaizdinis tam tikro laikotarpio, tam tikro regiono erdvės modelis).
  - Geografinis (tam tikros žemės dalies, pasaulio, vandenynų, žemynų ar pan.) vaizdinis modelis. Galimi įvairūs tipai: politinis, fizinis ir pan.
  - Kontūrinis (istorinio arba geografinio žemėlapių kontūrai, pateikiantys tik dalį informacijos, juos reikia užpildyti).

Darbo veiksmai:

Pirmas: informacijos apie žemėlapių rinkimas

- Koks žemėlapių tipas vaizduojamas (geografinis, istorinis)?
- Koks žemynas ar regionas vaizduojamas?
- Kokiu laikotarpiu (amžius, metai) datuojamas žemėlapis? Jei nenurodomas laikotarpis, gal gali orientuotis pagal vaizduojamus objektus?
- Kokiai epochai priklauso šis laikotarpis?
- Ar žemėlapių sutartinių ženklų lentelė suteikia kokios nors informacijos? Jei taip, tai kokios?
- Ar žemėlapių pavadinimas teikia kokios nors informacijos?

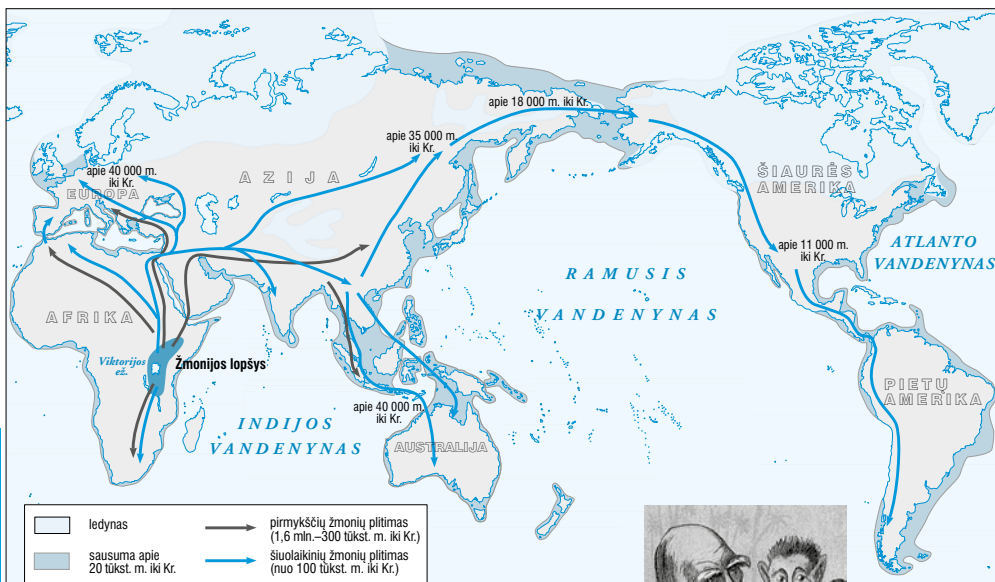
Antras: žemėlapių nagrinėjimas

- Kokia pagrindinė žemėlapių tema?
- Kokios informacijos suteikia sutartiniai ženklai?
- Kokias žemėlapyje vaizduojamas valstybes (ar kitus objektus) atpažinti?
- Galbūt žemėlapyje užrašytos datos ar mūšių pavadinimai? Ką prisiminti apie laikotarpį, sietiną su šia informacija?
- Pabandyk prisiminti, kuo istorinis žemėlapis skiriasi nuo to paties regiono geografinio žemėlapių.

Trečias: išvadų darymas

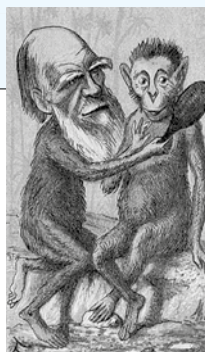
- Išnagrinėk klausimus ir užduotis, skirtas žemėlapiui. Pagalvok, kuri šaltinio informacija padėtų į juos atsakyti.
- Pasižymėk nežinomus duomenis, išsiaiškink juos.
- Į kuriuos klausimus žemėlapyje nerandi atsakymo?
- Pagalvok, kuo tavo žinios ir žemėlapių informacija padėtų suformuluoti atsakymus į klausimus.

PRIEŠISTORĖ IR SENOVĖS ISTORIJA

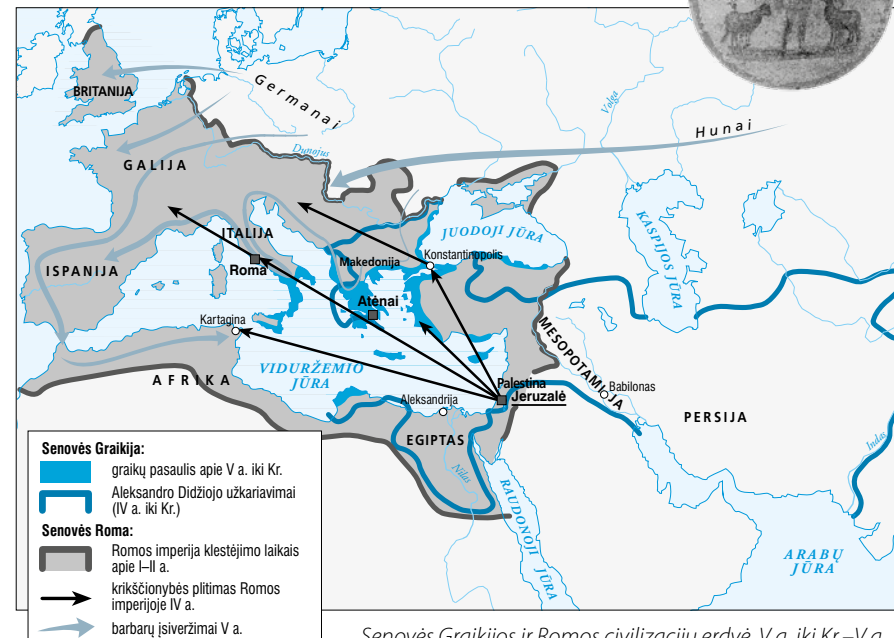
Pirmųjų žmonių ir šiuolaikinių žmonių kilmės vieta Afrikoje ir plitimo kryptys.

Č. Darvinas. XIX a. karikatūra. Pagal jo evoliucijos teoriją per milijonus metų iš bendrų žmogaus ir beždžionės protėvių laipsniškai išsivystė šiuolaikinis žmogus.

- Seniausias žmonijos istorijos laikotarpis vadinamas priešistorė. Jis truko 2,5 mln. metų – nuo pirmųjų žmonių atsiradimo iki rašto sukūrimo.
- Per šį laikotarpį žmonės ne tik paplito pasaulyje, bet ir išmoko kalbėti, įkurti ugnį, pasigaminti įrankių, ginklų, papuošalų. Atsirado menas ir tikėjimas. Ilgainiui žmonės išmoko versti žemdirbyste ir gyvulininkyste, apdoroti metalus, versti prekyba ir amatais.
- Kartu su rašto sukūrimu baigiasi priešistorė ir prasideda senovės istorijos epocha. Nuolat tobulėjantys žmonės sukūrė pirmąsias civilizacijas, turėjusias savo raštą, miestus, valdžią ir valstybę, didingą architektūrą ir mokslą. Kiekviena iš pirmųjų civilizacijų paliko savo laimėjimų ateities kartoms.
- Europiečiams ypač svarbios senovės graikų ir romėnų civilizacijos, bendrai vadinamos antikinėmis. Sakoma, kad šiuolaikinė Europa pastatyta ant šių civilizacijų pamatų. 476 m. žlugus Vakarų Romos imperijai, baigėsi senovės istorijos epocha ir prasidėjo viduramžiai.

Jėzus Kristus. II a. freska. Šiandien krikščionybė yra viena iš pasaulio religijų.

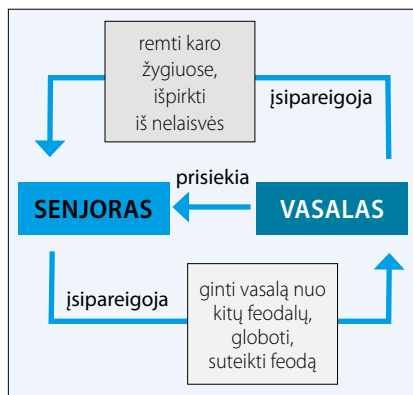
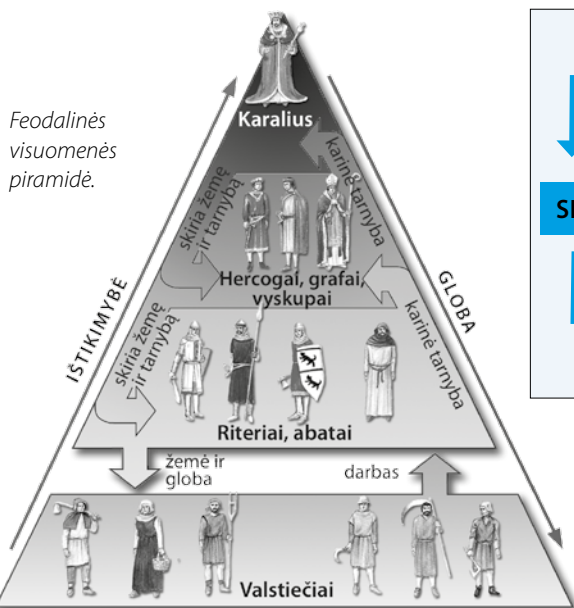

Senovės Graikijos ir Romos civilizacijų erdvė. V a. iki Kr.–V a.

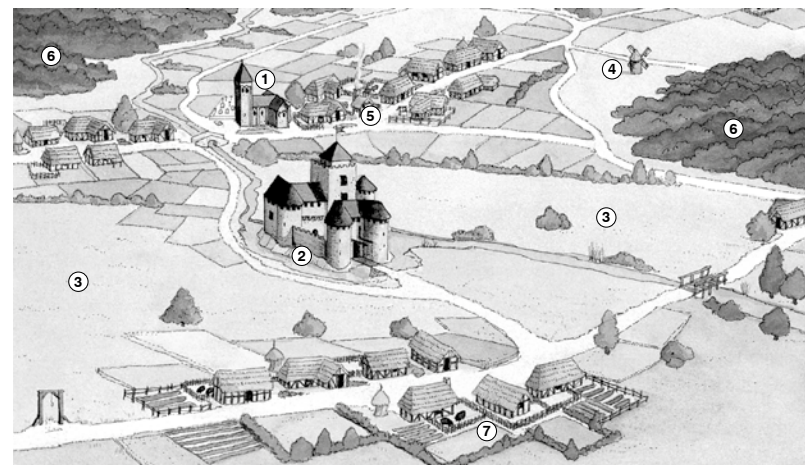
SENOVĖS GRAIKIJA		SENOVĖS ROMA
Raštas (graikiška abėcėlė)	ABC	Raštas (lotyniška abėcėlė)
Filosofijos ir gamtos mokslai		Lotynų kalba – daugelio Europos kalbų pagrindas
Istorijos mokslo pradmenys		Respublika kaip politinė santvarka
Medicina		Modernūs kalendorius
Demokratija		Teisė
Architektūra		Paštas
Skulptūra		Centrinio šildymo sistema, kanalizacija
Teatras		Bankai
Olimpinės žaidynės		Architektūra
Literatūros kūriniai		

Antikos (senovės graikų ir romėnų) civilizacijų palikimas.

5. VIDURAMŽIŲ SANTVARKA – FEODALIZMAS

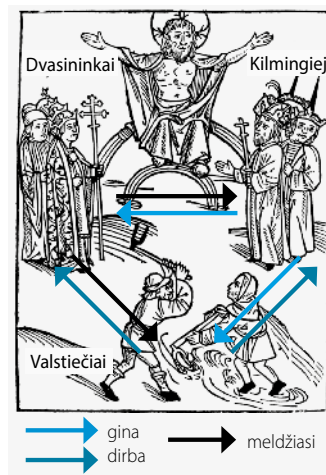
Pagrindiniai senjoro ir vasalo įsipareigojimai.

XIV a. feodalo valdos: 1 – bažnyčia, 2 – pilis, 3 – laukai, 4 – malūnas, 5 – kalvė, 6 – miškas, 7 – baudžiauninkų namai ir asmeniniai sklypai.

Vasalas duoda ištikimybės priesaiką senjorui. XIV a. miniatiūra.

Dievo nustatyta visuomenės tvarka. Viduramžiais buvo pripažįstamos trys pagrindinės žmonių pareigos: melstis, valdyti bei kariauti ir dirbti žemę. XV a. piešinys.

- Didžiausias žmonių turtas viduramžiais buvo žemės valdos. Jomis, aukštomis pareigomis ir privilegijomis valdovai už karinę tarnybą atsilygindavo savo valdiniais.
- Iš pradžių tai buvo nepaveldima valda beneficija, kuri vėliau virto karta iš kartos paveldimu sklypu feodu. Kiekviena feodalinė valda buvo tarsi atskiras pasaulis.
- Feodą suteikęs asmuo vadintas senjoru, jį gavęs – vasalu. Vyriausiasis senjoras paprastai būdavo tam tikros šalies karalius.
- Viduramžių epochai būdinga visuomenės santvarka vadinama feodalizmu. Jos pagrindas – sudėtinga vasalų ir senjorų

- tarpusavio ryšių sistema ir privilegijuota žemvaldžių feodalų padėtis visuomenėje.
- Žmonės priklausė tam tikroms visuomenės grupėms – luomams. Priklausymas luomui buvo paveldimas ir grindžiamas Dievo valia.
- Iš luomų įtakingiausi, daugiausia teisių turintys buvo kilmingieji, dvasininkai. Gausiausias luomas – valstiečiai. Jų teisės buvo ribojamos.
- Viduramžių valstybės nebuvo vientisos, bet suskilusios į atskiras smulkesnes feodales valdas, šios – į dar smulkesnes. Feodalizmas Europoje paplito ne vienu metu ir kiekvienoje šalyje įgijo vis kitokių bruožų.

SĄVOKOS

Feodalizmas – viduramžių visuomenės gyvenimo tvarka, pagrįsta vasaliniais santykiais bei privilegijuota žemvaldžių padėtimi.

Feodas – paveldima žemės valda, kurią vasalas gaudavo iš senjoro už karinę tarnybą.

Feodas – feodo savininkas, dvarininkas.

Feodalinis susiskaldymas – viduramžių valstybių raidos laikotarpis, kuriam būdingas valstybės susiskaldymas į smulkias feodalų valdas ir stiprios centralizuotos valdžios nebuvimas.

Luomas – didelė žmonių grupė, kuri turi vienodas paveldimas teises ir pareigas.

Riteris – kilmingas, sunkiai ginkluotas ir šarvuotas karys, raitelis.

Senjoras – feodas, turintis vasalų ir priklausomų valstiečių bei miestiečių.

Vasalas – nuo senjoro priklausomas feodas.

DATOS

IX a.	Pradedama formuotis feodalinė santvarka.
XII a.	Įsigali feodalizmas.

1. VALSTYBĖ IR JOS SANTVARKOS

Lietuvos Respublikos valstybinės vėliavos iškėlimo ceremonija minint partizanų pagerbimo, visuomenės ir kariuomenės vienybės dieną 2010 m. gegužės 15 d.

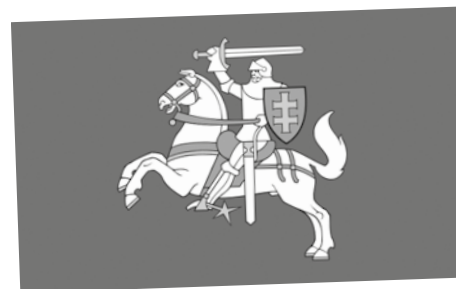
Lietuvos Respublikos herbas – Vytis.

1938 m. plakatas su Lietuvos Respublikos himno – V. Kudirkos „Tautiškos giesmės“ – žodžiais.

- Viena iš svarbiausių ir masiškiausių žmonių bendruomenių yra valstybė. Kiekviena iš jų turi savo simbolius – herbą, vėliavą, himną. Jie naudojami kaip oficialūs jos ženklai valstybės viduje ir tarptautiniuose santykiuose.
- Šiuolaikinės valstybės tikslas yra tarnystė jos gyventojams. Valstybė nuo išorės priešų gina žmonių gyvybę, laisvę bei turta, palaiko ir užtikrina tvarką šalies viduje, rūpinasi visuomenės gerove, švietimu.
- Pasaulio valstybės išsiskiria valdymo formų įvairove. Viena iš seniausių yra monarchija. Tai valstybė, kurioje aukščiausia valdžia priklauso vienam monarchui: kunigaikščiui, karaliui ar imperatoriui.
- Valdymas, kai monarchas valdo niekieno neribojamas, vadinamas absoliutine monarchija. Konstitucinėse monarchijose valdovo valdžią riboja konstitucija. Tokiose valstybėse monarchas dalinasi valdžia su piliečių renkamu parlamentu.

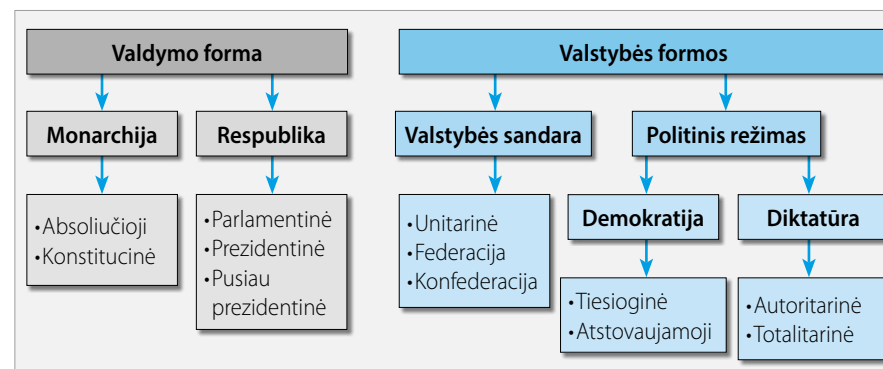
- Šiandien pasaulyje labiausiai paplitusi valdymo forma yra respublika. Lotynų kalboje žodis *res publica* reiškia viešąjį reikalą – visų piliečių dalyvavimą valstybės valdyme.
- Respublikoje aukščiausiąją valstybės valdžią renka piliečiai. Joje aukščiausiosios valstybės valdžios institucijos įgaliojimus veikti gauna iš piliečių ir yra jiems atsakingos.
- Šiandieninė Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika.

Iš LDK paveldėta Lietuvos valstybės istorinė vėliava. 2004 m. jos naudojimas įteisintas Lietuvos Respublikos Seimo priimtu įstatymu.

Teritorija	Gyventojai	Valdžia
Teritorija pavaldi valstybės valdžiai, įskaitant žemės gelmes, oro erdvę ir teritorinius vandenius.	Valstybės piliečiai, taip pat asmenys be pilietybės, gyvenantys valstybės teritorijoje.	Valstybės teritorijoje egzistuojanti valdžios sistema.

Pagrindiniai valstybės požymiai.

Valstybių skirstymas pagal valdymo formą.

SĄVOKOS
Valstybė – tam tikroje konkrečioje teritorijoje gyvuojanti politinė organizacija, turinti nuolatinę valdžią, nuolatinius gyventojus, apibrėžtą teritoriją ir suverenitetą.
Suverenitetas (nepriklausomybė) – valstybės nepriklausomybė, teisė savo nuožiūra tvarkyti vidaus ir užsienio politiką.
Absoliutinė monarchija – valdymo forma, kai monarchas valdo niekieno nkontroliuojamas.

Konstitucinė monarchija – valdymo forma, kai monarcho valdžią riboja Konstitucija.
Monarchija – valdymo forma, kai aukščiausioji valdžia priklauso vienam asmeniui.
Respublika – valstybės valdymo forma, kai aukščiausieji valstybės valdymo organai renkami tiesiogiai piliečių arba sudaromi jiems atstovaujančių institucijų.

III

- 3.1 Kurie Lietuvos istorijos įvykiai vaizduojami A, B, C ir D?
 3.2 Kuriame amžiuje kiekvienas iš jų vyko?
 3.3 Įvardyk to meto Lietuvos valdovus, matomus kiekviename paveiksle.
 3.4 Nurodyk LDK valdovų dinastiją, kuriai priklausė B ir D valdovai.
 3.5 Kaip vadinama jos atšaka, kuriai priklausė C valdovas?

- 3.6 Įvardyk bent dvi Lietuvos valstybines šventes ar atmintinas datas, susijusias su valdovais.
 3.7 Nurodyk, kuriuose paveiksluose vaizduojamas bendras Lietuvai ir Lenkijos istorijai įvykis. Paaiškink, kaip jis sieja lietuvių ir lenkų tautas.

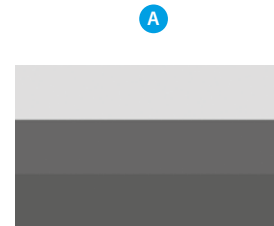
IV

- 4.1 Kokiems įvykiams pažymėti išleisti šie pašto ženklai?
 4.2 Kuriais metais Lietuva tapo A, B ir C pažymėtų tarptautinių organizacijų nare?
 4.3 Įvardyk Lietuvos valstybingumo simbolį, matomą pašto ženkluose. Nurodyk bent dvi datas, kada jis keliamas ir kuriuos istorijos įvykius minint.
 4.4 Pateik po vieną argumentą, kodėl Lietuvai naudinga narystė A, B ir C organizacijose.
 4.5 Paaiškink, kodėl ant vieno pašto ženklų kaina užrašyta litais, o ant kitų – eurais?

- 4.6 Kurios organizacijos ir kurios valdžios institucijos rinkimuose dalyvauja, kai sulauksi pilnametystės?
 4.7 Kokie rinkimai vyksta Lietuvoje, be anksčiau minėtų?
 4.8 Kaip vadinasi pagrindinis valstybės įstatymas, kuriame apibrėžtos rinkimų rūšys, rinkimų eiga, rinkėjų teisės ir pareigos?
 4.9 Kada ir kieno jis priimtas?

V

- 5.1 Kuris iš A, B, C matomų simbolių nėra dabartinės Lietuvos Respublikos? Nurodyk, kieno ženklas jis buvo.
 5.2 Kaip vadinasi Lietuvos Respublikos himnas ir kas jo autorius?

- 5.3 Kuri diena oficialiai vadinama Lietuvos vėliavos diena?
 5.4 Tinkamai įvardyk, kokias šventes švenčiame vasario 16, kovo 11, liepos 6 dienomis.